

PERCEȚIA VALORILOR: SUBIECTIVISM SAU OBIECTIVISM AXIOLOGIC?

Carolina Cheianu, doctorand, UTM

Axiologia ca știință a valorilor s-a format în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, necătând la faptul că problema valorilor a fost pusă în evidență încă în Grecia antică.

Problema fundamentală a naturii valorilor o găsim în relația dintre momentul subiectiv și cel obiectiv al valorii. Originile confruntării se identifică în filosofia antică greacă, prin opoziția dintre punctul de vedere al sofștilor ce considerau valoarea ca apreciere subiectivă și o altă părere exprimată de Platon privea valorile ca existență absolută.

Rolul sofștilor a fost înregistrat ca fiind remarcabil, am putea să-i numim primii pioneri, fiindcă perspectiva lor subiectivistă s-a întâlnit cu latura subiectivă a valorii. Și în continuare sofștii revoluționează perspectiva de abordare a problemelor metafizice: de la simpla reflecție necritică asupra originii cosmosului ei realizează tranziția spre reflectarea critică a *actului uman* orientat spre cercetarea diversității fenomenelor. Caracterul individual al actelor omenești i-a condus la împărțșirea punctului de vedere că nici un tip de valoare nu poate dobândi un caracter universal sau o întemeiere care să-i justifice specificul normativ. Această poziție o găsim exprimată în celebra frază a lui Protagoras din Abdera "Omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sunt pentru că sunt și a celor ce nu sunt în ce fel nu sunt". [1]

Platon depășește nihilismul sofștilor. El consideră că realitatea sensibilă se află într-o continuă mișcare și de fiecare dată spre un scop anume. Acest scop este Esența, Ideea care determină ființarea lucrului. Rațiunea umană poate întemeia științific adevărul despre realitate prin cunoașterea scopului spre care tind lucrurile. La fel cum valabilitatea cunoștințelor noastre atâră de existența veșnică a unor modele absolute accesibile efortului cunoașterii raționale,

tot astfel comportamentele noastre individuale sau trăirile noastre subiective capătă cea mai înaltă expresie datorită înălțării raționale spre Ideea de Bine sau de Frumos.

La Platon valorile sunt cuprinse de către acte raționale și nu de acte deziderative, deoarece valorile nu pot fi caracterizate printr-un astfel de statut. Aspirând spre cunoașterea unui ideal veșnic și neschimbabil, omul poate atinge desăvârșirea eliberându-se de lumea concretă a lucrurilor. Adevărul, Binele, Frumosul, Dreptatea nu aparțin acestei lumi decât în măsura în care prin reamintire reușesc să trezească spiritul cuprins de somnul materiei și să-l redea autenticei realități. În *Dialogul Banchetul* observăm o ierarhie a valorilor care subliniază urcușul sufletului: frumusețea individuală trezește Ideea de Frumos, iar iubind un om ajungi la dreapta iubire de oameni și astfel dobândești o primă știință. Urcând spre întregul cunoașterii atingi iubirea de înțelepciune. Această ascensiune spre Bine, pusă în lumină de Frumos, Dreptate, Adevăr, este eliberatoare.

Aristotel care este un realist care delimitează teoreticul de sfera acțiunilor practice. Adevărul, Binele, Dreptatea nu-și au temeiul într-o lume a esențelor imuabile, ci în diferitele specii de acte îndeplinite de oameni în această lume. Antiplatonician, Aristotel îi combate și pe sofști. Adevărul nu este numai în enunțul nostru conform cu ceea ce există în realitate, ci și consensul virtual al întregii umanități privind această corespondență, consens aflat sub controlul normativ al principiilor logicii. Îndreptățirea Binelui, a Dreptății precum și a tuturor bunurilor economice este identificată de Aristotel în natura comunitară a omului. Nevoia de a-l defini pe om ca *zoon politikon* își are izvorul în întemeierea valorilor pe un suport demonstrabil, și nu ipotetic.

Remarcăm că în antichitatea greacă la nici un filosof nu apare ideea unui domeniu aparte al valorilor. Toți cei nominalizați anterior, au avut intuiții caracteristice perspectivelor axiologice, fie că au avut în vedere actul uman de întemeiere a lumii valorilor (sofștii), fie că au arătat generalitatea valorilor (Platon și

Aristotel), fie că au promovat o ierarhie a valorilor ca model al formării și educării omului.

În continuare vom analiza axa acestor două momente **subiectivismul axiologic** și **obiectivismul axiologic** care își au rădăcinile în antichitate.

Subiectivismul a sesizat rolul factorului uman în constituirea și promovarea valorii, un fapt destul de important pentru noi, deoarece valoarea nu are un sens decât prin raportare la subiect, presupunând o natură relațională, un act valorizator. Evidențiind dependența valorii de conștiința individuală, se recurgea implicit la o argumentare de tip psihologist, condiționând valoarea de efectivitate, instinct, sentiment. Astfel, lumea valorilor ne apare extrem de variată, datorită diversității trăirilor subiective, care depind de voința, dorința, satisfacția-insatisfacția pe care o încearcă subiectul în raport cu lumea exterioară. Reprezentanții subiectivismului sunt: **A.Meinong, Ch. Ehrenfels, L.Lavelle, R. B.Perry.**

Conform **obiectivismului axiologic** valoarea nu poate fi redusă la actul psihologic al dorinței, deoarece nu tot ce este dorit poate fi valoare. Opțiunile axiologice implică nu doritul, ci deziderabilul, având premise și criterii obiective. Poziția și argumentele obiectivismului axiologic s-au constituit pe baza a două perspective diferite: aprioristă și sociologistă. Reprezentanții sunt: **J.Locke, W.Petty, H.Rickert, M.Scheler, W.Windelband, N.Hartmann.**

Cercetând aceste contribuții, observăm că ele exagerează adesea prin faptul că absolutizează fie momentul subiectiv, fie pe cel obiectiv al valorii. Atât concepția subiectivistă, cât și cea obiectivistă, după T.Vianu conțin erori în ceea ce privește „1) problema originii valorilor și 2) problema valabilității lor.”[2]

După criteriul valabilității valorilor, al ariei lor de extindere, valorile sunt **relative** sau **absolute, obiective** sau **subiective**.

Caracterul relativ rezidă în: 1. *caracterul social-istoric al valorilor*; fiecare epocă își produce un câmp axiologic propriu fie prin selecție, fie prin producerea de noi valori care să satisfacă

noile trebuințe, sau restructurarea conținutului unor valori moștenite. De exemplu, libertatea reprezintă o valoare perenă de-a lungul istoriei umane, dar conținutul acestei valori a fost mobil, și-a modificat substanța și configurația de la o epocă la alta, sau în cadrul aceleiași epoci de la un grup social la altul. Libertatea a avut un conținut diferit pentru stăpânul de sclavi și sclav, pentru seniorul feudal și iobag, pentru burghez și proletar. De fapt, relativitatea semnifică dialectica evolutivă a valorilor, unitatea dintre continuitate și discontinuitate; 2. *procesul ierarhizării valorilor*; permanentele restructurări în piramida valorică, apariția unor noi valori centrice sau schimbarea de poziție pe scala individuală sau cea socială sunt determinate de amprenta subiectivă a procesului de valorizare.

Caracterul absolut ține de existența în conținutul unor valori general umane, care le face dezirabile și necesare dincolo de spațiu și timp. **Platon** vorbea despre Bine și Frumos ca despre valori absolute, universale și perene. Și societatea noastră le acordă cea mai înaltă prețuire. Operele lui Homer, Sofocle, Socrate, Platon, Aristotel au rămas valori artistice și filosofice pe care nu le contestăm nici astăzi.

Valoarea ia naștere din legătura dintre obiectul axiologic și subiectul axiologic și relația acestor doi factori. Valorizarea nu creează raportul ca atare, ci reprezintă doar procesul, complicat și contradictoriu, dintre cele două raporturi. Prin valorizare noi identificăm și exprimăm acest raport, și câmpul de manifestare. Exprimarea se face într-o formă subiectivă, dependentă de subiectul valorizator, fapt ce determină posibilitatea apariției unor diferențe și contradicții în aprecierea valorilor.

Relația valoare-acțiune evidențiază poziția specială a valorii, fiindcă ea este produs și condiție a acțiunii, având o natură dublă, obiectiv-subiectivă. Aceste aspecte ne trezesc dificultatea definirii valorii, dar nu imposibilitatea caracterizării sale.

Obiectivitatea este determinată de doi factori: 1. *purtătorii valorii* – valoarea are întotdeauna un suport, material sau spiritual

și nu poate fi doar valoare în sine; 2. *criteriile de apreciere* – valoarea este întotdeauna doar pentru o anumită parte a colectivității. Criteriile le găsim în modelele culturale ale societății, care au un caracter social-istoric determinat.

Subiectivitatea desemnează faptul că *valorile au semnificație numai pentru om, pentru subiect*. Omul instituie și lărgeste câmpul axiologic.

În continuare ne vom opri asupra teoriei obiectiviste și subiectiviste la filosofii de pe arealul mioritic și anume la L. Blaga și T. Vianu. Valoarea, sublinia **L. Blaga**, este o modalitate existențială specifică numai omului și numai lui. El își argumentează poziția prin cele două moduri ale individului: **paradisiacă** – ființarea omului în orizontul lumii date, sensibile – și **luciferică** – ipostază în care omul devine creator de cultură și civilizație, de valori culturale, care reprezintă “incursiuni în lumea misterului”, a necunoscutului. Numai cel de-al doilea mod, **cel luciferic**, îl diferențiază net de celelalte ființe terestre: existența întru mister și pentru revelare. Ca ființă căreia i se deschide un orizont al misterului, omul va încerca să-și releve sieși, prin creații spirituale, prin plâsmuiri de cultură (mituri, filozofii, religii, științe, arte etc.) misterul ce i se deschide.

Când vrea să-și releve un mister, omul se va comporta ca un plâsmuitor de cultură. Când e capturat de un destin creator, omul e în stare pentru a-l îndeplini să renunțe câteodată chiar până la automicidare la avantajele echilibrului, confortului sau securității. Numai omul singur este și subiect creator datorită unor mutații ontologice.

Acest destin are o latură pozitivă și una negativă: el este măreț, dar și tragic în același timp. Întrucât omul este o existență fără posibilitate de ancorare în absolut, el este o existență tragică; dar tocmai acest tragism îi oferă o demnitate fără margini în Univers. Istoricitatea este condiția și nota esențială a ființei umane. Omul se situează într-o permanentă istoricitate, iremediabilă și fără capăt. Conform acestei teorii putem cu siguranță afirma că Lucian Blaga

este adept al teoriei subiectiviste. Valorile nu au o existență naturală doar, ci una socială, ele nu sunt proprietăți imanente lucrurilor, ci calități pe care le capătă pentru om elementele realității prin prisma atitudinii umane a unei comunități.

T.Vianu încearcă să înlăture tendința confruntării faptului că valorile sunt obiecte proprii ale dorinței, ceea ce îi reușește. Disocierile întreprinse în analiza alterării actelor de conștiință pun în relief o idee, care ni se pare definitivă pentru concepția axiologică a lui T.Vianu. Și anume, valorile sunt subiective și obiective în egală măsură. Adversar al relativismului psihologist, care reduce valoarea la trăirile de moment, individuale, filosoful nu poate să nu excludă aportul psihicului la geneza valorilor. La originea acestora se află impulsurile, dorințele instinctuale. Dar imediat se impune o limitare ce deschide orizontul spre sensul real. „Nu orice dorință individuală generează valori, ci numai ceea care e aptă să fie generalizată. Astfel raționalul apare ca un sistem superior de control în activitatea culturală a conștiinței”[3]. Conform acestei teorii rațiunea este un cenzor, un îndrumător al impulsurilor al dorinței. Din fluxul impulsurilor și dorințelor individuale, rațiunea filtrează numai ceea ce este apt de generalizare, ceea ce interesează umanitatea. Deci, rațiunea aduce obiectivitatea în spațiul genezei valorilor. Concepția lui T.Vianu, este cristalizată prin descendență fenomenologică, obiectivitatea este egală cu generalitatea și originea valorii nu este în natura exterioară a omului. Din contra, ea este în cadrul interior al ființei umane, în spiritul său rațional logic. Deci valorile, au în structura lor o componentă subiectivă și o alta obiectivă, fiindcă ele sunt rezultatul conlucrării simțurilor și gândirii, ceea ce este pus în relief și prin studiul alterării actelor conștiinței.

Valorizarea reprezintă procesul ce pune efectiv în relație momentul obiectiv și cel subiectiv al valorii. Pe când raportul dintre valoare și valorizare, fie obiectivist - consideră că valoarea determină valorizarea, fie subiectivist - pretinde că valorizarea determină valoarea. Însă, valoarea și valorizarea sunt

interdependente, dacă valoarea constituie mobilul ideal al valorizării, actul valorizării oferă calea realizării efective a valorii; dacă valoarea este raportarea preferențială a obiectului la activitățile, trebuințele subiectului, valorizarea este activitatea subiectului de raportare preferențială la obiect.

Valoarea nu poate exista fără subiectul valorizator, iar actul valorizator se sprijină pe însușiri intrinseci ale obiectului, ce reprezintă premisele materiale ale valorizării. În pofida aparențelor, subiectul prețuiește nu orice și oricum, nu independent de un suport obiectiv, de datele structurale ale obiectului și necesitățile subiective. Fiecare subiect valorizează în felul său, dar după criterii asimilate, rezultate ale socializării. Orice societate, cultură, epocă istorică promovează anumite criterii pentru delimitarea dintre bine și rău, frumos și urât, drept și nedrept etc., pentru ierarhizarea gradelor lor. În acest cadru, se evidențiază determinarea obiectivă a valorii, fiindcă: valorizarea se desfășoară la nivelul conștiinței sociale și trece în planul conștiinței individuale într-un sistem de preferințe. Aprecierea presupune premise obiective, date obiective ale structurării lucrurilor, operelor, comportamentelor, apte să răspundă anumitor necesități, trebuințe, aspirații. Totuși valorizarea se efectuează potrivit unor criterii, condiționate social-istoric, transfigurate la nivelul conștiinței individuale în preferințe.

În cazul valorii și valorizării, „subiectivitatea și obiectivitatea sunt reunite într-o unitate organică și într-o dependență reciprocă” [4]. Unitatea acestor două momente, obiectiv și subiectiv se realizează într-un context istoric și social-cultural, iar acest context este supus și el însăși unei dinamici, influențând subiectul și obiectul axiologic, modificând reperele valorizării. Axiosfera dispune de o relativă autonomie, depinzând de posibilitățile istorico-sociale și culturale, de dimensiunile praxisului uman.

Concepțiile elaborate de reprezentanții subiectivismului și obiectivismului axiologic, deși sunt pe alocuri distorsionate și au unele exagerări ne ajută să înțelegem care este natura valorii. Ele au determinat dezvoltarea dezbatărilor între **modul de a fi al**

valorii și cunoașterea, simțirea valorii, între obiectualitatea valorii (ontologică) și obiectivitatea valorii (axiologică.)

Referințe bibliografice

1. Stere, E. *Istoria filosofiei antice și medievale*. - București, 1976, p.137.
2. Vianu, T. *Studii de filozofie și estetică. Dualismul artei*. - București: GRAMAR, 2001, p.46.
3. Marian, V. *Etic și estetic în gândirea lui Tudor Vianu. Revistă de istorie și teorie literară*. – București: Nr.1/1970, p.85.
4. Lukacs, G., *Estetica*. - București: Minerva, 1972, p.413.

DELEGAREA LEGISLATIVĂ: CAUZE, ISTORIC ȘI NECESITATE

Roșca Veronica, lector universitar, catedra ȘSU, UTM

În lucrările cercetătorilor occidentali se întâlnesc afirmații precum că delegarea legislativă ar fi utilizată timp de câteva secole și fără a suferi modificări calitative, a crescut în continuare doar din punct de vedere cantitativ. Aceste afirmații, destul de numeroase de altfel, din păcate, nu corespund realității. Nu putem nega că unele acte de delegare de către parlament a împuternicirilor legislative către guverne au avut loc în secolul XVIII sau chiar XVII, dar au avut un caracter sporadic și de aceea nu pot fi privite ca un fenomen caracteristic acelei perioade.

Țările europene preiau principiul separării puterilor, parlamentul devine organul suprem al puterii legislative. Dar în condițiile, în care problema trebuie să fie soluționată rapid prin lege, parlamentului îi este mult mai ușor să utilizeze mecanismul puterii executive, definind pentru aceasta anumite limite și păstrând dreptul de a controla actele adoptate ale legislației delegate.

În Constituția SUA fondatorii au prevăzut sistemul de separare a puterilor, presupunând interzicerea delegării împuternicirilor